

7. Hryshko V. (2010), The indicators and assessment methods for machine building enterprises innovative potential, *Skhid*, No 7 (107), pp. 18-21 (ukr).
8. Zahorodnii A. (2000), The management of real investment, *Znannia*, Kyiv, 209 p. (ukr).
9. Koleshchuk O. (2010), The feasibility study of optimal criteria optimal decisions towards fixed assets of machine-building enterprises renovation, *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy [Scientific Bulletin of National Forestry and Wood-Technology University of Ukraine]*, № 20.1, pp. 302-308 (ukr).
10. Kotarbiński T. (1955), *Traktat o dobrej robocie*, Warszawa (pol).

© *Ємельянов Олександр, Петрушка Тетяна*
Надійшла до редакції 06.11.2013

УДК 332.336.338

КАЛУСТЯННЯНА,

асистент Донбаської національної академії будівництва і архітектури

ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ МІСТ ЗА РАХУНОК ПОДАТКІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

У статті розглянуто досвід фінансування соціально-економічного розвитку міст за рахунок податкових надходжень. Підкреслено, що характерною рисою країн із розвинутою економікою є зростання ролі місцевих бюджетів, які виступають основним підґрунтям для ефективного виконання органами місцевої влади покладених на них функцій. Також під час дослідження проаналізовано особливості формування власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування деяких країн Європи та світу. Наголошено на необхідності врахування закордонного досвіду на сучасному етапі розвитку системи українського місцевого самоврядування.

Ключові слова: *фінансова система міста; податок; місцеві фінансові ресурси.*

Постановка проблеми. Сталий розвиток та становлення економіки України, а також продовження процесу інтеграції держави в ЄС потребують, аби всі території якомога більш повно, раціонально та ефективно використовували свій наявний потенціал. Ураховуючи всі реалії сучасної політичної та економіко-інтеграційної ситуації, зауважимо, що невідкладними та такими, що потребують пильної уваги, є питання вивчення та оцінки податкового потенціалу міста, адже мобілізація фінансових ресурсів, які є прихованими резервами, дозволить підвищити ефективність діяльності органів місцевого самоврядування. Європейські країни є яскравим прикладом того, як ефективна місцева влада здатна позитивно впливати на рівень життя населення, задоволення суспільних потреб та соціально-економічний розвиток підвладних їй територій. Тому для України, історія місцевого самоврядування якої була обірвана, актуальними є питання вивчення закордонного досвіду з метою імплементації його у вітчизняну практику.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання формування та використання місцевих фінансів висвітлювалися такими вченими, як А. І. Базецька, О. О. Сунцова, Т. М. Рева, Т. Ф. Ковальчук, Н. В. Кучкова, П. К. Бечко, А. Ю. Чубак, К. М. Свізінська. Вагомий внесок у вивчення європейського досвіду формування доходів місцевих муніципалітетів зробили О. П. Кириленко, В. О. Онищенко, А. Ф. Ткачук. Разом із тим, у міру того, як у функціонуванні системи місцевих фінансів за кордоном з'являються нові методи та інструменти, вони повинні бути відстежені й описані на предмет можливого використання в умовах нашої країни.

Метою статті є розгляд та узагальнення закордон-

ного досвіду щодо особливостей впливу податків на соціально-економічний розвиток міста.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомим є той факт, що ефективність діяльності органів місцевої влади прямо залежить від того, якою кількістю власних фінансових ресурсів вони можуть розпоряджатися в процесі управління містом.

На органи муніципальної влади майже в усіх країнах світу покладаються значні повноваження, які, насамперед, стосуються забезпечення дотримання прав і свобод місцевого населення, добробуту повсякденного життя та потреб. Серед владних інститутів, які існують у кожній країні, саме муніципальна влада є найбільш наближеною до повсякденних проблем життя населення, соціально-економічного місцевого розвитку [1].

Аналіз організації фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування свідчить, що незалежність джерел фінансування означає й незалежність у прийнятті рішень органами місцевого самоврядування, а загальний обсяг коштів, що надходять до місцевих бюджетів, визначає реальний обсяг повноважень органів місцевої влади [2]. Отже, одним із основних джерел формування фінансових ресурсів для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій є податки.

Необхідно підкреслити особливу роль податків у сучасному світі. Зараз, окрім традиційних задач, з'явилися якісно нові, такі як вирішення глобальних проблем людства (екології, перенаселення, обмеженості світових природних ресурсів) [3].

Демократична держава, приймаючи зважені та підконтрольні суспільству рішення про використання по-

датків у якості заходу примусового перерозподілу результатів праці, здатна створювати необхідні вимоги задля забезпечення більшого ступеня свободи кожного громадянина. Уся економічна історія людства свідчить про те, що там, де не було систематичних податків, не було й високого рівня господарювання, яке виступає матеріальною передумовою подолання архаїчних засобів суспільної організації та політичного устрою. Податок - це засіб, за допомогою якого можна підняти економіку та культуру на більш високу сходинку [4].

Із розширенням кордонів ЄС відмінності в податковій політиці країн Європи набули більшого значення, виникла необхідність у їх гармонізації [5], що породжує загальну необхідність у вдосконаленні міжнародного співробітництва у сфері оподаткування [23].

Місцеве оподаткування є частиною системи оподаткування, на яку покладена надзвичайно важлива роль. Завдяки місцевим податкам здійснюється фінансування діяльності органів місцевого самоврядування та забезпечується належне виконання покладених на них економічних, соціальних та регулюючих функцій. Принаймні таку роль місцеві податки виконують у розвинених країнах. Україна поки що знаходиться на етапі децентралізації системи управління та надання органам місцевої влади необхідних фінансових повноважень. Необхідно підкреслити надзвичайну важливість цих кроків, адже від цього залежить, наскільки ефективно зможуть розвиватися міста Ук-

раїни. Відповідно від розвитку міст та якості функціонування системи управління залежатиме рівень життя населення та його якість.

Як уже згадувалося вище, останнє десятиріччя характеризується розширенням функцій та завдань, що покладаються на органи місцевого самоврядування, успішне вирішення яких неможливе без економічної основи, складовим елементом якої є доходи місцевих бюджетів, що виступають надійною та стабільною основою фінансової бази місцевої влади [6].

Проблеми становлення інституту самостійних місцевих бюджетів в Україні неможливо розв'язати без використання зарубіжного досвіду формування власних доходів місцевих бюджетів, які становлять, наприклад, у Швеції і Швейцарії більше 70 %, в Іспанії - 50 %, у Норвегії - 56 % доходів місцевих бюджетів [7].

До місцевих податків у зарубіжних країнах, як правило, відносять майнові, місцеві прибуткові, промислові, податки на професію, а також податки, які відображають політику місцевих органів влади (екологічні, на полювання, на собак та ін.) [8].

В окремих західноєвропейських країнах (Швейцарія, Скандинавські країни) органи місцевого самоврядування практикують застосування додаткових ставок із прибуткового податку, який загалом установлює центральний уряд [2].

Узагальнення місцевих податків у країнах Європи, представлено в табл. 1 [6].

Таблиця 1. - Місцеві податки в країнах Європи

Країна	Податки				
	на нерухомість	на доходи фізичних осіб	на торгівлю	на домогосподарства	на компанії
Австрія	обов'язковий		обов'язковий		обов'язковий
Бельгія	необов'язковий	необов'язковий	необов'язковий	необов'язковий	необов'язковий
Великобританія	необов'язковий				
Данія	обов'язковий	обов'язковий			
Іспанія	обов'язковий		обов'язковий		обов'язковий
Італія	обов'язковий		обов'язковий		обов'язковий
Норвегія	необов'язковий	обов'язковий			
Фінляндія	обов'язковий	обов'язковий			
Франція	необов'язковий			необов'язковий	необов'язковий
Швейцарія		необов'язковий			
Швеція		обов'язковий			

У різних країнах існує неоднакова кількість місцевих податків і зборів.

Зупинимось більш докладно на системах місцевого оподаткування деяких країн.

З метою наближення української податкової політики до європейських стандартів необхідно вивчати досвід держав, які відмовилися від догматизму у своєму економічному розвитку [20].

Заслугує на увагу досвід Норвегії - країни, де був прийнятий перший закон про місцеве самоврядування в Європі ("Акт про ольдерменів", 1837). Сьогодні Норвегія належить до країн, де спостерігається високий рівень якості життя громадян [10, с. 93], [19]. Тут діє дворівнева система місцевого самоврядування - 19 графств та 431 муніципалітет. Столиця країни - Осло - має особливий статус і є водночас і графством, і муніципалітетом. Графства й муніципалітети виконують різні функції та мають незалежні один від одного бюджети. У країні діє кілька систем збирання податків, у тому числі муніципалітетами самостійно збирається "муніципальна" частина податків міста [11, с. 31]. Зауважимо, що лівову частину доходів бюджетів муніципалітетів Норвегії становлять саме надходження від місцевих

податків, зборів та платежів - близько 50 % [12, с. 60]. Крім того, комуни Норвегії одержують із центрального бюджету частину коштів зібраного податку на додану вартість, податку на майно та прибуткового податку [10].

Японська система місцевого оподаткування включає загальнонаціональний корпоративний податок (перерозподіляється через центральний бюджет і частково надходить у міста), але її основу складають три види місцевих податків, що збираються муніципалітетами: підприємницький податок, корпоративний муніципальний податок, зрівнювальний податок [13].

Також вартим уваги є досвід Польщі. Система доходів органів місцевого самоврядування в Польщі сформована так, що місцеві податки локалізуються в бюджетах гмін (районів). Джерелами формування доходів повітів та воєводств є надходження від податків з доходів фізичних та юридичних осіб. Власні доходи гміни формуються з доходів від місцевого оподаткування; доходів від зборів; доходів з майна тощо. До податків, які складають місцеве оподаткування, належать: податок на нерухомість, сільськогосподарський податок, лісовий податок, транспортний податок, податок на доходи фізичних осіб, оплачуваний у формі податкової

карти (спрощена система оподаткування), податок на спадок та дарування, а також податок на цивільно-юридичну діяльність [22]. Місцеві податки можна поділити на дві групи: податки, ставки яких установлюють гміни (податок на нерухомість; сільськогосподарський податок; лісовий податок; транспортний податок), та податки, ставки яких установлює сейм (податок на доходи фізичних осіб, оплачуваний у формі податкової карти; податок на спадок і дарування; податок від цивільно-юридичної діяльності) [14-15].

На думку О. М. Пастернака, цікавим є досвід місцевого оподаткування у Франції. Основним принципом формування місцевих бюджетів виступає принцип самофінансування у бездефіцитності. Франція активно проводить політику децентралізації фінансової системи. Найвагомішим серед податків виступає податок на підприємства; суттєвим та диференційованим є земельний податок. Від цього податку звільнено об'єкти державної власності. Він не стягується також із фізичних осіб віком від 75-ти років, а також з осіб, які одержують спеціальну допомогу із громадських фондів або допомогу у зв'язку з інвалідністю. Місцевим органам управління надається право вводити й інші податки та збори на установку електроосвітлення, на освоєння родовищ тощо) [16]. У Франції ставки місцевих податків визначаються органами влади при визначенні бюджету на майбутній рік. Найважливіші з них такі: земельний податок; податок на незабудовані ділянки; професійний податок; податок на житло [17-18].

Досить цікавим для вивчення є досвід формування місцевих фінансів Швеції, де протягом 1930-2005 рр. відбулося кілька адміністративно-територіальних реформ, у результаті яких сформувалася дворівнева система місцевого самоврядування. На цей час Швеція є однією з найрозвинутіших країн, у тому числі з огляду на рівень якості життя громадян [21]. Джерелами формування доходної частини місцевого бюджету переважно виступають місцеві податки. Більша частина витрат місцевих бюджетів спрямовується на соціальні потреби місцевої громади [1].

Висновки

Узагальнюючи наведений вище закордонний досвід фінансування міського розвитку за рахунок податків, зазначимо, що діяльність органів місцевої влади прямо залежить від того, які ресурси вони мають у розпорядженні. Соціально-адекватна система фінансування міського розвитку має ґрунтуватися переважно на власних джерелах, і це показано в статті на прикладі організації місцевого самоврядування в Норвегії, Польщі, Франції та Швеції. На противагу європейським системам, які характеризуються децентралізацією стягування й використання місцевих податків, наведено також досвід Японії, у якій основу місцевого оподаткування, а отже, і фінансування розвитку міст складає загальнонаціональний корпоративний податок.

Інститут місцевих (міських) бюджетів в Україні сьогодні знаходиться на стадії становлення, отже, вивчення та узагальнення відповідного зарубіжного досвіду дозволять уникнути багатьох проблем і помилок у використанні податкових надходжень для фінансування соціально-економічного розвитку територій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Онищенко В. О. Європейський досвід формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування / В. О. Онищенко, Т. О. Паутова // Економіка та регіон. - 2009. - № 4 (23). - С. 36-41.
2. Чабан Я. І. Світовий досвід фінансування соціально-

економічного розвитку області за рахунок податкових надходжень / Я. І. Чабан // Науковий вісник НЛТУ України. - Вип. 18.10. - 2008. - С. 135-141.

3. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці : [монографія] / П. В. Мельник. - Ірпінь : Академія державної податкової служби України, 2001. - 362 с.

4. Вишневецький В. П. Оподаткування: теорії, проблеми, вирішення : [колективна монографія] / [В. П. Вишневецький та ін.]. - Донецьк : ІЕП НАН України, 2006. - С. 30.

5. Tax harmonization in European Union [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.codex-taxes.com/-/05/15/2005>.

6. Пігуль Н. Г. Європейський досвід формування доходів місцевих бюджетів / Н. Г. Пігуль, І. М. Боярко, О. В. Люта // Вісник Хмельницького національного університету. - 2012. - № 5. - С. 138-141.

7. Циммерман Х. Муниципальные финансы / Ханс Циммерман ; [пер. с нем.]. - М. : Дело и сервис, 2003. - 123 с.

8. Кириленко О. П. Місцеві фінанси / О. П. Кириленко. - Тернопіль : Астон, 2004. - 192 с.

9. Kildal N. Workfare Tendencies in Scandinavian Welfare Policies. Geneva : International Labour Office. - February 2001. - P. 2. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ilo.org/public/english/protection/ses/download/docs/workfare.pdf>.

10. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: оптимальна модель : [монографія] / [за заг. ред. О. І. Соскіна]. - К. : Інститут трансформації суспільства, 2007. - 288 с.

11. Калкуле Е. Структура і розподіл повноважень у системі місцевого самоврядування Норвегії / Е. Калкуле // Економічний часопис-XXI. - 2006. - № 11-12. - С. 31-32.

12. Старецька Л. І. Місцеве самоврядування: оглядовий курс : [навч. прог. для прац. місц. самоврядування ; книга 3] / Л. І. Старецька. - К., 2006. - 88 с.

13. Кучерявенко Н. П. Основы налогового права / Н. П. Кучерявенко. - Харьков : Изд-во "Константа", 1996. - 319 с.

14. Овсяк К. Місцеві податки як джерело доходів місцевих бюджетів Польщі в умовах фінансової кризи / Катажина Овсяк // Економічний аналіз : зб. наук. праць. - 2012. - Вип. 10. Частина 2. - С. 313-315.

15. Веб-сайт Інформаційного ресурсу Європейської комісії: [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxinv/.

16. Пастернак О. М. Імплементация закордонного досвіду у сфері муніципальних відносин / О. М. Пастернак [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Pib/2012_1/PB-1/PB-1_9.pdf.

17. Дмитровська В. С. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування / В. С. Дмитровська [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Aper/2008_4_2/50.pdf.

18. Grand B. L'Evolution des systems de taxation dans l'Union Europeenne / Bernard Grand // Revue francaise de Finances Publiques. - December, 1999. - № 68. - Pp. 101-117.

19. Taxation trends in the European Union, 2007 edition // European Commission-Taxation and customs union. - Eurostat-Luxemborg : Office for official publications of the communities, 2007.

20. Activities of the European Union (EU) in the Tax field in 2006. - European Commission-Taxation and customs union Directorate General. - 24 January 2007. - 24 pp.

21. EU Taxation and customs union [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs.

22. Giuseppe G. Tax revenue in the European Union: Recent trends and challenges ahead / Giuseppe Garone, Gaetan Nicodeme and Jan Schmidt // European Commission-General Directorate Economic and Financial Affairs. - 11 July 2007. - 30 p.

23. Economic effects of cooperation in an enlarged European Union: Simulations of corporate tax harmonization and savings tax coordination. Final report. Contract no. TAXUD/2003/DE/307. - October, 2004. - 68 pp.

Калустян Яна,

асистент Донбасської національної академії будівництва і архітектури

ФИНАНСИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ ГОРОДОВ ЗА СЧЕТ НАЛОГОВ: ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ

В статье рассмотрен опыт финансирования социально-экономического развития городов за счет налоговых поступлений. Подчеркнуто, что характерной чертой стран с развитой экономикой является рост роли местных бюджетов, выступающих основой для эффективного выполнения органами местной власти возложенных на них функций. Проанализированы особенности формирования собственных финансовых ресурсов органов местного самоуправления некоторых стран Европы и мира. Акцентировано внимание на необходимости учета зарубежного опыта на современном этапе развития системы украинского местного самоуправления.

Ключевые слова: финансовая система города; налог; местные финансовые ресурсы.

Kalustyan Yana,

Teaching assistant of Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

FINANCING URBAN DEVELOPMENT BY TAXES: EUROPEAN EXPERIENCE

At this stage of its formation, Ukraine is on its way to European integration. This process involves not only the scope of the political life of the state but also economic policy. By ratifying the Charter of Local Self-Government, Ukraine has confirmed that it shall comply with its provisions. Article 9 of the Charter provides that at least a portion of the financial resources of local self-government should be formed at the expense of own revenues of municipalities. Such income includes tax revenues. At this stage of the budgetary system of Ukraine's total share of income of local taxes and fees in local budgets is insufficient to fund the operation of local government. Well-known is the fact that the effectiveness of local government largely depends on how much of their own resources available at its disposal. While the hallmark of developed European countries is to strengthen the role of local budgets, the main component of which in many countries are local taxes. At the present stage of development of the budget and tax system of Ukraine will be useful to study the experience of developed countries in Europe with regard to the financing of socio-economic development of cities by tax revenues.

Keywords: financial system of the city; taxes; local financial resources.

REFERENCES

1. Onyshchenko V. O., Pautova T. O. (2009), *Ekonomika ta rehion*, 4(23), pp. 36-41 (ukr).
2. Chaban Ya. I. (2008), *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, pp. 135-141 (ukr).
3. Melnyk P. V. (2001), The development of tax systems in transition economies, Irpin, Akademiia derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy, 362 p. (ukr).
4. Vyshnevskiy V.P. (2006), Taxation: theory, problem, solving, Donetsk, p. 30 (ukr).
5. Tax harmonization in European Union, available at: [availhttp://www.codex-taxes.com/-/05/15/2005](http://www.codex-taxes.com/-/05/15/2005). (engl).
6. Pihul N. H., Boiarko I. M., O. V. Lyuta (2012), *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, 5, pp. 138-141 (ukr).
7. Tsimmerman Kh. (2003), *Munitsipalnyye finansy*, Moscow, Delo i servis, 123 p. (rus).
8. Kyrylenko O. P. (2004), *Mistsevi finansy*, Ternopil, Aston, 192 p. (ukr).
9. Nanna Kildal (2001), *Workfare Tendencies in Scandinavian Welfare Policies*. Geneva, International Labour Office, p. 2, available at: <http://www.ilo.org/public/english/protection/ses/download/docs/workfare.pdf>. (engl).
10. Soskina O. I., ed. (2007), *Administrativno-terytorialna reforma v Ukraini: optymalna model*, Kyiv, Instytut transformatsii suspilstva, 288 p. (ukr).
11. Kalkule E. (2006), The structure and distribution of power in the system of local government of Norway, *Ekonomichnyi chasopys*, 11-12, pp. 31-32 (ukr).
12. Staretska L. I. (2006), *Local Government*, Kyiv, 88 p. (ukr).
13. Kucheryavenko N. P. (1996), *Basics of Tax Law*, Kharkov, Izdatelstvo „Konstanta”, p. 378 (rus).
14. Ovsiak Katazhyna (2012), Local taxes as a source of local budget revenues in Poland in the financial crisis, *Ekonomichnyi analiz*, 10, pp. 313-315 (ukr).
15. Website of the information resources of the European Commission, available at: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxinv/ (ukr).
16. Pasternak O. M., Implementation of international experience in the field of municipal relations, available at: http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Pib/2012_1/PB-1/PB-1_9.pdf (ukr).
17. Dmytrovska V. S., Foreign experience of local taxation, available at: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Aprer/2008_4_2/50.pdf (ukr).
18. Bernard Grand (1999), L'Evolution des systems de taxation dans l'Union euripeenne, *Revue francaise de Finances Publiques*, 68, pp. 101-117 (fren).
19. Taxation trends in the European Union (2007), European Commission-Taxation and customs union, Eurostat, Luxembourg: office for official publications of the communities (engl).
20. Activities of the European Union (EU) in the Tax field in 2006 (2007), European Commision, Taxation and customs union Directorate General, 24 p. (engl).
21. EU Taxation and customs unio, available at: [http:// ec.europa.eu/taxation_customs](http://ec.europa.eu/taxation_customs) (engl).
22. Garone Giuseppe, Nicodeme Gaetan and Schmidt Jan. (2007), Tax revenue in the European Union: Recent trends and challenges ahead, European Commision-General Directorate Economic and Financial Affairs, 30 p. (engl).
23. Economic effects of cooperation in an enlarged European Union: Simulations of corporate tax harmonization and savings tax coordination (2004), Final report, 68 p. (engl).

© Калустян Яна

Надійшла до редакції 18.11.2013